

TŘI KRÁLOVÉ

Mt 2,1-12

kázání ze soboty 28. 12. 2013 (odpoledne) – br. Jaroslav Dvořák

Dlouho jsem přemýšlel, na jaké téma bych mohl vést dnešní promluvu. Hovořit o narození Ježíše čtyři dny po štědrém večeru je jako chodit s křížkem po funuse, pardon po narození. Na velký kříž je ještě brzy... Ale blíží se šestý leden, tak proč si neřct něco o třech králich? Text ke kázání je zaznamenán u Mt 2,1-12. Dovolím si jej přečíst:

Když se narodil Ježíš v judském Betlémě za dnů krále Heroda, hle, mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se: „Kde je ten právě narozený král Židů? Viděli jsme na východě jeho hvězdu a přišli jsme se mu poklonit.“ Když to uslyšel Herodes, znepokojil se a s ním celý Jeruzalém; svolal proto všechny velekněze a zákoníky lidu a vyptával se jich, kde se má Mesiáš narodit. Oni mu odpověděli: „V judském Betlémě; neboť tak je psáno u proroka: ‚A ty, Betléme, v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.‘“ Tehdy Herodes tajně povolal mudrce a podrobně se jich vyptal na čas, kdy se hvězda ukázala. Potom je poslal do Betléma a řekl: „Jděte a pátrejte důkladně po tom dítěti; a jakmile je naleznete, oznamte mi, abych se mu i já šel poklonit.“ Oni krále vyslechli a dali se na cestu. A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě. Když spatřili hvězdu, zaradovali se velikou radostí. Vešli do domu a uviděli dítě s Marií, jeho matkou; padli na zem, klaněli se mu a obětovali mu přinesené dary – zlato, kadidlo a myrhu. Potom, na pokyn ve snu, aby se nevraceli k Herodovi, jinudy odcestovali do své země.

Tento příběh známe asi všichni. Každý z nás si zřejmě vybaví scénu z vyřezávaných, papírových či perníkových betlémů. Všechny inscenují stejný obrázek: chlév, mimino v krmelci, nad ním rodičové, opodál stojící vůl a osel, sociálka nikde, plno ovcí, pastýřů a do toho přijíždějí tři cizinci s dary... Zapomeňme na chvíli na lidovou tvořivost a podívejme se blíže na náš příběh.

Už samotný úvod je zvláštní. Příběh totiž začíná na dvou místech současně – v Betlémě a v Jeruzalémě. Obě místa jsou od sebe vzdálena asi sedm kilometrů, ale zatímco v Betlémě se neděje vlastně nic, v Jeruzalémě začíná povyk. Proč to? Rozruch mají na svědomí nějací cizinci. Matouš o nich, na rozdíl od lidové tradice, hovoří jako o mudrcích, ne králich. Také nezmiňuje jejich počet, ani jak se jmenovali. Ovšem ze sdělení „mudrci od východu“ se můžeme docela přesně domnívat, odkud tito mudrci přišli – z území někdejší Babylonie. Biblický slovník o mudrcích hovoří jako o příslušnících kněžské třídy, kteří se věnovali astronomii a astrologii, což také koresponduje s výrokem: „Viděli jsme na východě jeho (královu) hvězdu...“ Pro dnešek pomiňme, co za úkaz byla ona hvězda. Důležité je, že se stala impulzem k cestě za nově narozeným králem. Ale proč mudrci došli do Jeruzaléma a ne do Betléma? Že by chyba v navigaci? Lidé, kteří se vyznají ve hvězdách, by asi těžko zabloudili. Je dobré si uvědomit, že mudrci byli tak či tak pohané, věnovali se astrologii, což pro židy bylo to samé, co věšteství a čarodějnictví. Matouš si zde tedy neodpustí skeptickou narážku

na to, že informace z hvězd sama o sobě nestačí. Dovedla je totiž do Jeruzaléma, k Herodovi – tedy špatně. Aby došli do cíle, je třeba výkladu písma.

Když to uslyšel Herodes, znepokojil se a s ním celý Jeruzalém... Při tomto verši mám pocit, že to zas takoví mudrci zřejmě nebyli. Možná se vyznali ve hvězdách, ale z politologie by doktorát určitě neudělali. Přijít s informací o nově narozeném králi za Herodem, znamenalo novorozence odsoudit k smrti. Herodes byl velmi schopný a chytrý panovník. Byl zadobře s každým římským císařem. Za jeho vlády byla Judea nejvěrnějším a nejspolehlivějším orientálním satelitem Říma. Herodes udržoval mír a pořádek v zemi, díky čemuž se dařilo obchodu. Financoval synagogy, knihovny, lázně, stavěl paláce, amfiteátry, nechal přebudovat chrám... Židé v diaspoře ho považovali za svého nejlepšího přítele. Ovšem židé v Judei v něm viděli někoho jiného. Přestože byl Herodes žid, vedl protizidovskou politiku. Byl zastáncem řeckořímské kultury, oddělil stát a náboženství, systematicky vyvražďoval konkurenční rod Hasmoneovců, nechal uskrtit svého švagra Aristobula, který zastával velekněžský úřad. Dal také popravit svou ženu Mariammé, svou tchýni i syny, které měl s Mariammé. Likvidoval kohokoli, kdo měl rodový nárok na jeho državy – třeba i příslušníky rodu Davidova. Herodova paranoia a brutalita vzbuzovala odpor i za takových poměrů, jaké vládli v tehdejší římské mocenské světě. Císař Augustus prohlásil, že by byl raději Herodovým prasetem než synem.

Heroda tedy zcela jistě znepokojí, de facto šokuje, otázka „*Kde je ten právě narozený král Židů?*“ Herodes o něm nic neví, ačkoli zcela jistě má přehled o všech adeptech na královský trůn, tedy těch aristokratických. A řadu z nich již eliminoval. Zákoníky, tedy spíše kněžskou honoraci, jistě znepokojuje zmínka o způsobu, jakým mudrci ke zvěsti o narození krále dospěli – viděli hvězdu. Vykladači písma jsou si sice vědomi slov „*Vyjde hvězda z Jákoba, povstane žezlo z Izraele.*“ (Nu 24, 17), ale přece nám nějaká gójové nebudou vykládat naše písma. A všichni dohromady mohou být znepokojeni faktem, že se tomu miminu hodlají mudrci poklonit. Herodes proto, že by se měli klanět jemu, kněží a celý Izrael proto, že klaněti se je možné jen Bohu. Je zde ještě jedno možné vysvětlení znepokojení Jeruzaléma – celý Jeruzalém je vyděšený z toho, co přijde, když se Herodes bojí o svůj trůn.

Že toto nebezpečí Herodes nebere na lehkou váhu, víme podle toho, že zjišťuje informace. A kdo by měl vědět víc, než židovská kněžská honora? Pokládá tedy jednoduchou otázku: „*Kde se má Mesiáš narodit?*“ Zatímco mudrci mluví pouze o nově narozeném králi, Herodes hovoří rovnou o Mesiáši. Zřejmě mu došlo, že narozené dítě je výjimečné, když má svou hvězdu, a tudíž by to mohl být onen Mesiáš, na kterého židé čekají. A to je velké riziko pro Herodovu vládu. Zákoníci odpovídají: „*V judském Betléme, neboť tak je psáno u proroka...*“ Otázkou zůstává, komu odpovídali, zda mudrcům, aby je správně navigovali, nebo Herodovi jako udání. Matouš to neřeší, ani zákoníci to neřeší, nechtějí řešit. Možná jejich úlohu v kontextu pozdějších událostí hodnotíme negativně, ale jak bychom se zachovali my? Zákoníci si totiž možná dost dobře vzpomněli na osud jejich kolegy Aristobula... Každopádně jejich odpověď více prospěla mudrcům. Ty, jakožto inteligentní, stačí lehce popostrčit a přesměrovat k Betlému. Chytrému napověz, Heroda kopni... V odpovědi je uvedeno i proctví z Mi 2,6, které ovšem Matouš trošičku pozměňuje a skrývá v něm motiv, který byl sice s vladařským úřadem spojován, ale v Micheáši chybí – je to motiv pastýře.

Mudrci se tedy dověděli, co potřebovali, ale ještě neodcházejí. Herodes je tajně povolává a vyptává se. Shání další informace. O upřímnosti jeho slov by zde už pochyboval úplně každý. Podezřelý je už sám fakt, že je povolává tajně. Oni krále vyslechli a dali se na cestu. A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě. Když spatřili hvězdu, zaradovali se velikou radostí. Přiznávám se, že tohle je pro mě nejpodivnější pasáž celého příběhu. Zřejmě na základě této výpovědi se tradičně vypráví, že mudrce vedla po cestě z Babylonie hvězda. Ale to nemusí být nutně pravda. Matoušovu představu o cestě mudrců lze chápat tak, že na východě spatřili hvězdu, ta je uvedla do pohybu a pak zase zmizela. Jako astrologové dokázali odtušit, kam mají zhruba dojít. A teď, když se hvězda znovu ukázala, zaradovali se, protože jim potvrdila správný směr jejich putování. Zde bych ovšem hvězdu nenazýval astronomickým úkazem, nýbrž spíš Božím znamením. Někteří lidé by nejspíš hovořili o UFO.

Mudrci tedy došli do cíle. Našli krále, poklonili se mu a dali mu dary – zlato, kadidlo, myrhu. Patrně na základě toho, že dary byly tři, se začalo tradovat, že tři byli i králové – každý specializovaný na ten svůj poklad. Stejně tak je ale možné, že každý z mudrců měl všechny tři dary nebo něco z těch darů. Zlato, kadidlo a myrha jsou velmi vzácné a uctivé dary. V Izraeli šlo o velmi luxusní zboží. Je otázkou, zda Matouš v těchto darech viděl nějakou symboliku. Starocírkevní výklad chápe tyto dary tak, že zlatem je uctíván Ježíš jako král, kadidlem jako Bůh a myrha předjímá jeho utrpení. Do jaké míry je tento výklad správný, je těžké posoudit, protože v sobě propojuje množství textů ze Starého a Nového zákona.

Příběh končí veršem: „*Potom, na pokyn ve snu, aby se nevraceli k Herodovi, jinudy odcestovali do své země.*“ Tentokrát mudrci nedostávají pokyn z hvězd, ale ve snu rovnou od Hospodina. A oni poslechnou a jdou. Ostatně, co tady? Teď se o Ježíši pár let mluvit nebude...

Epizoda o mudrcích je vlastně sbírkou paradoxů. Zatímco se narodí Spasitel, vlastně Bůh sestoupí na zem mezi lidi, neděje se vůbec nic. Žádné oslavy, žádné celonárodní nadšení. Zatímco mudrci jsou již na cestě za novým králem, vykladači písma sedí nad svými knihami, přemýšlí o čase, místě, střeží své pravdy jako oko v hlavě a neví nic. Dalším paradoxem může být to, že jediný, kdo už teď bere Ježíše smrtelně vážně, je Herodes...

Když se nad tím zamyslíme, odhlédneme od romantiky vánočních betlémů, které skončí tragédií v Betlémě judském, ptám se, jestli i my nemáme něco společného s mudrci, zákoníky a Herodem. Příběh cesty mudrců za hvězdou nás může varovat, že bádání, včetně bádání teologického, nás může místo před Králem dovést před Heroda, tedy opačným směrem, než chceme. Samozřejmě tomu tak nemusí být vždy, ale i přesto je dobré pamatovat na Boží vedení. U tohoto příběhu je na místě i otázka, jestli nám třeba neuniká něco důležitého, co se děje kolem nás, zatímco sedíme nad knihami, přemýšlíme o čase, místě, lpíme na našich domnělých pravdách, a jiní, třeba nevěřící, se chodí klanět Králi králů s upřímnou touhou a dary svých srdcí. A s Herodem by nás mohlo spojovat to, zdali naše slova jsou tak pravá, jak se tváříme. Protože tento příběh je o tom, že Bůh se dává poznat těm, kteří ho hledají s upřímností svého srdce. Přál bych nám, abychom Hospodina nejen hledali, ale i našli a poznávali každým dnem. Amen.